



1984, de George Orwell

Ulises Moulines

Catedràtic emèrit de Filosofia, Lògica i Teoria de la Ciència
de la Ludwig-Maximilians-Universität München
moulines@rz.uni-muenchen.de

Era a mitjans dels anys 1960, a Barcelona. Estava a punt d'acabar el batxillerat i havia de decidir què volia estudiar. Dubtava entre Física i Filosofia —al final em vaig decidir per les dues. Per aclarir-me les idees, llegia molts assaigs filosòfic. Per casualitat vaig anar a parar a un breu article de Bertrand Russell titulat «Síntomes del 1984 d'Orwell». Al començament de l'article podem llegir: «1984 de George Orwell és un llibre espantós que, normalment, fa estremir els qui el llegeixen. Tanmateix, no ha produït l'efecte que, sens dubte, es proposava l'autor. La gent [...] va pensar: “Bé, bé, naturalment que les coses no esdevindran tan horribles com les pinta”. [...] Un cop tranquil·litzada amb aquesta fàcil falsedat, la gent prossegueix fent tot el possible per tal que es converteixin en realitats els pronòstics d'Orwell. Poc a poc, pas a pas, el món s'ha anat atansant a la realització del malson d'Orwell».

Tenia una vaga idea d'Orwell. El meu pare, que havia militat al POUM, m'havia explicat que l'havia conegut durant la Guerra Civil —«un tipus sorrut», em va dir— i que havia publicat un llibre sobre la repressió comunista del POUM. No en vaig fer gaire cas. Però Russell em va despertar la curiositat. Vaig anar a la Biblioteca de Catalunya per veure si trobava *1984*, suposant més aviat que no l'hi trobaria. Estàvem en plenes tenebres franquistes i per a la meua sorpresa, vaig trobar una edició argentina. Em vaig posar a llegir-lo i des del moment en què exposa els tres lemes de la societat prevista, «La llibertat és esclavitud; la guerra és pau; la ignorància és força», vaig quedar colpit per una barreja d'horror i fascinació.

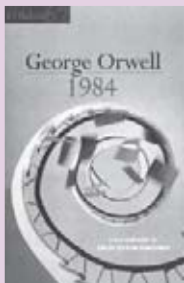
Durant dues setmanes vaig anar cada vespre a la biblioteca. Llegia el llibre molt lentament, a vegades repetint alguns passatges. No en volia fer una lectura superficial, sinó arribar al fons i copsar bé tots els detalls. En acabar la lectura, al final del darrer passatge —on el protagonista, després de les terribles tortures físiques i psíquiques, acaba per reconèixer feliç que ja pot sentir un gran amor pel Big Brother—, vaig quedar aclaparat i al mateix temps immensament agraït a l'autor: m'havia arrencat definitivament les teranyines ideològiques del cap. Vaig comprendre que Russell tenia raó, que tothom hauria de prendre's l'advertència d'Orwell seriosament i fer tot el possible per evitar que la distòpia orwelliana —o una cosa de semblant— esdevingui algun dia realitat.

La majoria de comentaristes d'Orwell veuen en *1984* el clímax tètric d'una tradició, ben britànica, de distòpies polítiques i socials que arrenca de Jonathan Swift, continua amb Samuel Butler, H. G. Wells i Aldous Huxley, i culmina justament amb Orwell. Dins d'aquesta tradició, l'especificitat de *1984*, i la rel del caràcter particularment ombrívol de l'obra, estrebaria en les experiències de l'autor durant la Guerra Civil espanyola, la Segona Guerra Mundial, l'inici de la Guerra Freda i la perspectiva de la guerra atòmica. No pretenc contradir aquesta interpretació. Però em sembla incompleta. Més enllà de l'horitzó polític, *1984* conté una dimensió que no tinc inconvenient en caracteritzar de filosòfica, en particular epistemològica i antropològica. Certament, Orwell no era un filòsof professional, i la filosofia acadèmica no sembla haver-lo interessat gaire, si bé tenia una relació assídua amb filòsofs com Russell i Alfred Ayer.

Tothom hauria de prendre's l'advertència d'Orwell seriosament i fer tot el possible per evitar que la distòpia orwelliana esdevingui algun dia realitat



En qualsevol cas, em sembla clara la seva sensibilitat per plantejaments genuïnament filosòfics que afecten l'auto-comprensió de l'ésser humà. És patent el caràcter «dialèctic» dels eslògans de *1984* —«La llibertat és esclavitud», «La guerra és pau»—, que ens recorden inevitablement la dialèctica hegeliana —«La llibertat consisteix en sotmetre's a l'estat»— o marxista —«La democràcia és la dictadura del proletariat»—; també són evidents les implicacions epistemològiques de *newspeak*, la «nova-parla» oficial de *1984*, concebuda de tal manera que cada vegada es puguin dir, i per tant pensar, menys coses i que es pugui afirmar a la vegada una cosa i el seu contrari. A un nivell més profund, la pregunta bàsica que planteja *1984* és: és possible que la manipulació del llenguatge i la coerció de l'estat ens portin a negar el que és evident als sentits, a la raó i a la història, a creure sincerament que dos i dos fan cinc i que els avions van ser inventats pel Big Brother? La resposta orwelliana és: sí, això és possible. I l'única qüestió que resta per resoldre aleshores és: què podem fer per evitar que aquesta possibilitat es converteixi en realitat, si realment volem evitar-la? *1984* no ens dóna cap resposta a aquesta pregunta. Això, cadascú ho ha de resoldre pel seu compte. ◀



1984
Edicions 62 - Barcelona, 2010

Escrita el 1948, en un món endinsat en la Guerra Freda —on molts eren perseguits per comunistes i antistalinistes— i ambientada en una societat totalitària i dictatorial, reflexiona sobre conceptes encara vigents: la censura, la manipulació dels mitjans de comunicació i la falta de llibertat individual en benefici d'un suposat interès comú. Són conceptes simbolitzats pel Gran Germà, el Big Brother, aquell que tot ho sap, tot ho veu i tot ho controla. Tot un al·legat a la revolució, la recerca de la veritat i la reflexió crítica constant sobre el nostre món. ◀



George Orwell
(Motihari, 1903 – Londres, 1950)

Segurament, ens trobem davant d'una de les figures literàries més influents del segle XX. Més enllà de la mística que li dóna la seva experiència vital —fill d'una colònia britànica, de pare anglès i mare birmana; Policia Imperial a l'Índia colonial; Brigadista Internacional a la Guerra Civil Espanyola; i membre de la Home Guard anglesa a la Segona Guerra Mundial—, el reconeixement d'Orwell és fruit d'una original imaginació al servei de la denúncia política. Des d'ideals disfressats d'animals que lluiten per la seva llibertat, a un estat capaç de controlar tots els moviments d'una població amb uns mètodes que han deixat de ser ciència-ficció. Aquesta és la grandesa d'Orwell: una capacitat divulgativa que posa al servei del seu ideal polític. ◀